

Introductie <i>Dabbawalla</i> is altijd op tijd	4
Vaardigheden	6
Wereld	
1.1 Kantelt het economisch wereldbeeld?	8
1.2 Ontwikkeling van de wereldeconomie	10
1.3 Ontwikkeling in verschillende snelheden	12
Herhaling Wereld	14
Verdieping Wereld	16
China en Verenigde Staten	
Van <i>made in</i> naar <i>designed in</i> en ongelijkheid groeit	18
Europa en Nederland	
1.4 Europa: winnaars en verliezers	20
1.5 Nederland: winnaars en verliezers	22
Herhaling Europa en Nederland	24
Verdieping Europa en Nederland	25
Praktische opdracht	26
Begrippen en samenvatting	28

Introductie: *Dabbawalla* is altijd op tijd

1

Bekijk de openingsfoto. Je ziet een Chinees naaiatelier. In 2018 verscheepte China voor meer dan 2 biljard dollar aan goederen naar havens overal in de wereld. Daarnaast vormt het land zelf met 1,4 miljard mogelijke klanten een snelgroeiende thuismarkt voor de Chinese maakindustrie. De Amerikaanse president Trump verzet zich in 2018 fel tegen de enorme import van Chinese producten in de VS.

- a Leg uit wat deze foto te maken heeft met 'winnaars' in de titel van dit hoofdstuk.

Bijvoorbeeld: een Chinees bedrijf maakt vlaggen die geëxporteerd worden over de hele wereld. China is een winnaar in de huidige wereldeconomie.

- b Voor Trump, die als beleid heeft *America First*, moet deze foto extra pijnlijk zijn. Waarom? Gebruik informatie uit de foto.

Een vrouw in China – de handelsrivaal van de VS – maakt een Amerikaanse vlag die bestemd is voor de Amerikaanse markt.

- c Waarom wordt de Amerikaanse vlag in China gemaakt en niet in de VS?

In China is het veel goedkoper door de lagere lonen.

- d Werk samen met je buur. Het hoofdstuk heeft als ondertitel 'Winnaars en verliezers'. Bekijk de vier cirkels van linksboven tot rechtsboven. Deze geef je de cijfers 1 tot en met 4. Kies eerst welke mensen jullie tot de winnaars van de wereldeconomie rekenen en welke tot de verliezers. Noteer daarachter waarom die mensen winnaar(s) of verliezer(s) zijn.

1 Winnaar / Verliezer, want *door de internationale concurrentie verhuizen veel Amerikaanse bedrijven naar landen met lagere lonen. Deze man in de VS verliest zijn baan.*

2 Winnaar / Verliezer, want *die chipmachines gaan de hele wereld over. ASML profiteert van toegang tot de wereldeconomie en deze mensen hebben een goedbetaalde baan.*

3 Winnaar / Verliezer, want deze schoolkinderen nemen hun eigen stoel van huis mee, omdat de school niet voldoende stoelen heeft. Het platteland in een arm land, zoals hier in Angola, profiteert nauwelijks van de groeiende wereldeconomie.

4 Winnaar / Verliezer, want Chinese producten zijn relatief goedkoop en vinden overal in de wereld kopers. Deze naaister dankt daar haar baan aan.

2

a Bekijk alle leerstof. Hieronder is de titel van een aantal paragrafen iets veranderd of er is iets aan toegevoegd. Welke bron past nu het beste bij die titel?

1.1 'Daar gaat mijn baan?' Bron 5.

1.2 'De comeback van China'. Bron 10.

Landenvergelijking. 'Nee, nog geen centrumland'. Bron 17.

1.4 'Europa, een verliezer wordt een winnaar'. Bron 24.

1.5 'Nederland, een land dat naar buiten kijkt'. Bron 26.

Test wat je al weet over het onderwerp 'wereldeconomie'.

Bekijk de uitspraken in de tabel.

b Geef in de tweede kolom aan welke uitspraken volgens jou waar zijn.

c Bespreek jouw antwoorden met die van je buur. Geef in de derde kolom aan welke uitspraken volgens jullie beiden waar zijn.

Uitspraak 2, 4, 5, 6, en 8 zijn waar. Welke hebben jullie gekozen?

Uitspraken	Volgens mij waar	Volgens ons waar
1 Grondstofrijke landen zijn rijker dan grondstofarme landen.		
2 Arme landen liggen vaker in de tropen dan op een gematigde breedte.		
3 De meeste migranten in de wereld trekken van het zuiden naar het noorden.		
4 Afrika exporteert grondstoffen en maakt er meestal geen producten van.		
5 Van de opbrengst van een T-shirt gaat 5 procent naar de meisjes die de T-shirts in elkaar zetten.		
6 In India leven evenveel mensen onder de armoedegrens als in Afrika ten zuiden van de Sahara.		
7 Door de globalisering verdwijnen de grenzen tussen de landen.		
8 Wereldwijd zijn meer meisjes anal-fabeet dan jongens.		

3 BOS

Lees het introductieverhaal en bekijk de bronnen. Dit verhaal gaat over Ahilu, een lunchbezorger in Mumbai.

a Waarom zijn de tijden in de tekst voor Ahilu belangrijk?

Die geven aan of hij op schema ligt voor de bezorging van de lunch.

b Zoek in de atlas een kaart waar Mumbai het meest grootschalig – dus met het kleinste schaalgetal – op staat. Leg aan de hand van de kaart uit waarom de meeste lunches van noord naar zuid gaan.

Op GB 157F zie je dat de city van Mumbai in het zuiden ligt en de suburbane woongebieden vooral in het noorden.

c In het introverhaal worden een paar redenen genoemd waarom mensen gebruikmaken van dabbawalla's. Welke economische reden noemt Parekhs man Himanshu?

De bezorging is spotgoedkoop.

d Het dabbawalla-systeem is al heel oud, maar heeft toch ook te maken met concurrentie van de moderne wereldeconomie. Maak de zin kloppend door de juiste antwoorden te kiezen.

Dabbawalla heeft te maken met de wereldeconomie door gebrek aan dabbawalla's / doordat het te duur is / door Uber Eats / door verandering van smaak.

4

In dit hoofdstuk wordt een aantal begrippen gebruikt die je al eerder tegenkwam. Maak de juiste combinaties tussen letters en cijfers.

A China	1 arbeidsintensieve industrie
B handelsbalans	2 goederenbalans
C lagelonenlanden	3 semiperiferie
D primate city	4 veruit de grootste
E verstedelijking	5 vestigingsoverschot

A3, B2, C1, D4, E5.

5

Jij bent op vakantie in Mumbai en waagt je aan een treinreisje door de stad. Je weet niet wat je ziet. Bron 2 is de foto die je maakt. Die stuur je door naar je vrienden in Nederland. Noteer een kort bericht bij de foto dat antwoord geeft op de vragen: waar ben ik, wat is dit en waarom is dat daar zo?

Bijvoorbeeld: ik sta in de trein in Mumbai, een miljoenenstad. De trein zit stampvol, want miljoenen mensen reizen elk dag van thuis naar hun werk. Er zijn echter te weinig treinen, dus ik moet staan.

Grafieken

Bij aardrijkskunde, maar ook bij andere vakken, kom je heel vaak grafieken – ook wel diagrammen genoemd – tegen. Je leert nu hoe je deze moet lezen en hoe je zelf een grafiek kunt maken in Excel.

VAN TABEL NAAR GRAFIEK

Statistische gegevens worden vaak weergegeven in een tabel. Het voordeel van een tabel is dat je de precieze cijfers kunt opzoeken. Een nadeel is dat het erg onoverzichtelijk kan zijn. Daarom worden tabellen vaak omgezet in allerlei soorten grafieken. In één oogopslag kun je dan bijvoorbeeld een ontwikkeling aflezen. Zo ben je al vaak bevolkingsgrafieken tegengekomen waarin de leeftijdsopbouw overzichtelijk wordt weergegeven. Andere soorten grafieken die je vaak tegenkomt zijn:

- **cirkelgrafiek.** Deze wordt vaak gebruikt om een verdeling in procenten weer te geven, bijvoorbeeld de verdeling van de beroepsbevolking (figuur 2A).
- **staafgrafiek.** Deze vergelijkt verschijnselen of gebieden met elkaar, zoals de groei van het bbp bij opdracht 1.
- **lijngrafiek.** Deze wordt meestal gebruikt om een ontwikkeling in de tijd te tonen, bijvoorbeeld de ontwikkeling van de koopkracht tussen 1950 en 2020. Een bijzondere lijngrafiek is die waarbij de ontwikkeling wordt weergegeven in indexcijfers. Voor een bepaald jaar, bijvoorbeeld 1985, wordt de waarde vastgesteld op 100. De lijn geeft dan aan hoe de waarde van een ander jaar zich ten opzichte van dat basisjaar ontwikkelt. Dat kan positief of negatief zijn. Op deze manier kun je ook de ontwikkeling van meerdere (samenhangende) verschijnselen met elkaar vergelijken (figuur 2B).

Staaf- en lijngrafieken worden soms 'gestapeld' weergegeven. Meestal gebruikt men dan *relatieve* cijfers (percentages) waarbij het totaal dan 100 procent is (figuur 2C).

1

Lees de tekst 'Van tabel naar grafiek'. In deze opdracht zet je een tabel om in een diagram of grafiek. Dat kan op papier of digitaal. Gebruik figuur 1.

- a Teken een staafgrafiek op basis van onderstaande gegevens. Of: open Excel en voer de gegevens uit onderstaande tabel in.

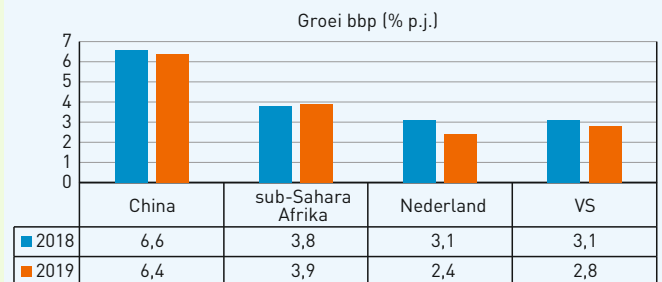
Groei bbp (% p.j.)		
	2018	2019
China	6,6	6,4
sub-Sahara Afrika	3,8	3,9
Nederland	3,1	2,4
VS	3,1	2,8

- b In werkboek: Zet de titel 'Groei bbp (% p.j.)' erboven en geef de procenten weer per land.
Digitaal: Maak van de gegevens een staafgrafiek. Zet de

titel 'Groei bbp (% p.j.)' erboven en geef de procenten weer per land. Geef ook de gegevenstabel weer. Print de grafiek en plak deze in je werkboek of zet de grafiek in een apart scherm. De staafgrafiek heb je nodig voor vraag 2a.

Groei bbp

FIGUUR 1

HOE LEES JE EEN GRAFIEK?

2

Bekijk de staafgrafiek dat je hebt gemaakt bij vraag 1b.

- a Wat is het voordeel van de staafgrafiek boven de tabel?

Je ziet in een oogopslag welke landen snel groeien en hoe de groei zich ontwikkelt.

- b Welke conclusies mag je op basis van deze grafiek trekken? Noteer de juiste letters.

- A De verschillen in groei tussen China en de VS nemen toe.
B De economische groei in de centrumlanden neemt af.
C De waarde van het bbp is in Nederland in 2019 lager dan in 2018.
D Het verschil in bbp/hoofd tussen sub-Sahara Afrika en Nederland wordt kleiner.

A, B.

3

Bekijk figuur 2.

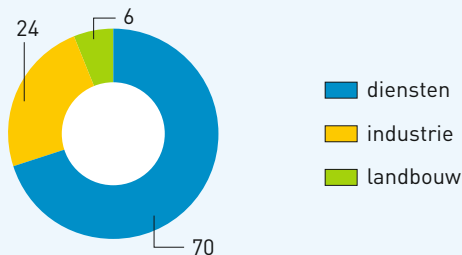
- a Kies het juiste woord. Zuid-Korea behoort in de wereldeconomie volgens figuur 2A tot de centrumlanden / semiperiferie / periferie.
- b De beroepsbevolking van Zuid-Korea telt 25 miljoen mensen. Hoeveel mensen werken in Zuid-Korea in de dienstensector? *17,5 miljoen.*
- c Met hoeveel procent is het bbp/hoofd in figuur 2B sinds 1992 gestegen? *40 procent.*
- d Tussen 2002 en 2012 neemt de koopkracht veel minder snel toe dan het bbp/hoofd. Wat kan daar een verklaring voor zijn?
Bijvoorbeeld: de prijzen stijgen sneller dan het bbp/hoofd of door een belastingstijging houden de burgers minder over om vrij te besteden. In beide gevallen daalt de koopkracht.

- e Hoeveel procent van de beroepsbevolking werkt in figuur 2C in 1990 in de landbouw? *20 procent.*

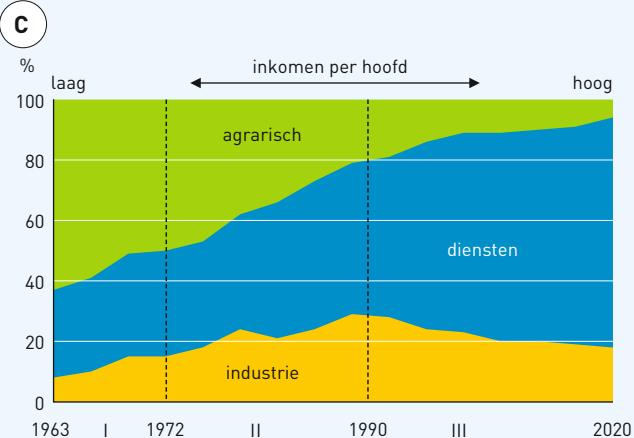
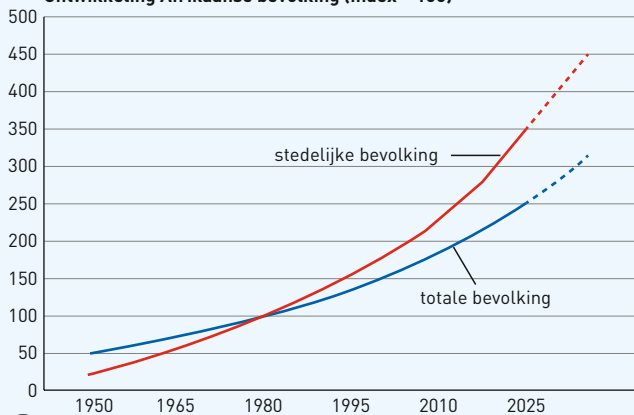
Soorten grafieken

FIGUUR 2

A Verdeling beroepsbevolking Zuid-Korea in %

B Ontwikkeling Afrikaanse bevolking (index = 100)

OP ZOEK NAAR VERBANDEN

Een lijngrafiek wordt ook vaak gebruikt om een verband of *correlatie* tussen twee verschijnselen weer te geven. Je spreekt van een *positieve* correlatie wanneer de verschijnselen allebei in min of meer gelijke mate toenemen of afnemen in de loop van de tijd. Wanneer het ene verschijnsel toeneemt en het andere juist afneemt, spreek je van een *negatieve* correlatie. Soms loopt de lijn door een puntenwolk. De lijn wordt dan zó getrokken dat de afstand tot de punten zo klein mogelijk is (figuur 3).

4 BOS

Bekijk figuur 3.

- a Is hier sprake van een positieve of een negatieve correlatie? Licht je keuze toe en gebruik daarbij een hoe-hoe-zin.

Negatief. Hoe hoger het inkomen, hoe lager de vruchtbaarheid.

- b Welk van de drie genoemde landen wijkt het sterkst af van de conclusie uit vraag a? Leg ook uit hoe dat uit de figuur blijkt.

Angola. Ondanks een wat hoger inkomen blijft de vruchtbaarheid hoog.

- c Ook in de atlas kom je allerlei soorten grafieken tegen. Bekijk GB 50-51. Welke conclusies over de grafieken op deze twee bladzijden zijn juist? Noteer de letters.

- A Er gaan steeds minder leerlingen naar het vmbo. De havo profiteert hier het meest van.
 B Mannen werken vaker fulltime dan vrouwen.
 C Op het vwo is Natuur populairder dan op de havo. Dat komt vooral door het profiel Natuur en Techniek.
 D Tussen 2000 en 2015 is er een positieve correlatie tussen het aantal werklozen en het aantal vacatures.
 E Vwo-leerlingen zakken tussen 2014 en 2016 vaker voor het examen dan havo-leerlingen.

A, C.

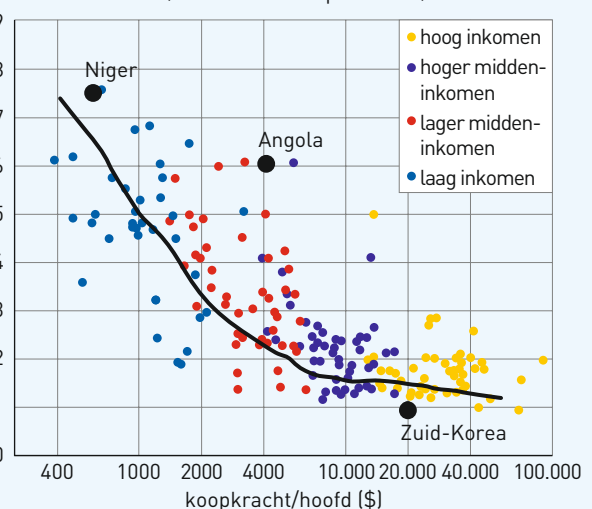
- d Zoek in de atlas de kaart op wereldniveau over klimaatverandering. Het klimaat op aarde verandert. Daar zijn oorzaken en gevolgen voor. Geef in een zin weer hoe de drie op dit kaartblad getoonde ontwikkelingen samenhangen. Zet ze in het juiste oorzaak-gevolgverband.

Door de stijging van de CO₂-uitstoot stijgt de temperatuur en daardoor stijgt de zeespiegel.

Correlatie tussen vruchtbaarheid en koopkracht in een groot aantal landen

FIGUUR 3

Vruchtbaarheid (aantal kinderen per vrouw)

Bron: Wereldbank

1.1 Kantelt het economisch wereldbeeld?

LEES DE PARAGRAAF EN MAAK DE OPDRACHTEN.

1

a Noteer achter elke omschrijving het juiste begrip.

- Bron 7. Multipolaire wereldeconomie.
- Opkomende economieën. BRICS-landen.
- Van grondstof tot eindproduct. Productieketen.
- Verplaatsing van het economisch zwaartepunt.

Global shift.

b Zoals je in bron 6 ziet verschuiven de handelspatronen. Wat zijn vier oorzaken voor deze verschuiving? Noteer de letters.

- A bron 5
- B daling industriële werkgelegenheid in westerse landen
- C invloed WTO
- D global shift
- E opdeling van de productieketen van goederen
- F het beter en goedkoper worden van transport- en communicatietechnologie

A, C, E, F.

c Tussen 1980 en 2016 verloopt de toename van de productie van goederen veel trager dan de groei van de wereldhandel. Welke aanwijzing geeft bron 6 hiervoor?

Je ziet dat het handelsvolume tussen 1980 en 2016 sterk is toegenomen.

d Kies de juiste woorden. De toename / afname van de wereldhandel komt vooral door opkomst BRICS / global shift / opdeling van de productieketen waardoor de productie van eindproducten / onderdelen sterk gespreid / geconcentreerd plaatsvindt en er dus wereldwijd meer productie / handel ontstaat.

2

Bekijk bron 5.

a Wie zijn die mensen links op de tekening?

Personeel in het westerse land dat probeert te voorkomen dat hun banen 'verdwijnen' naar India.

b Waarom gaat dit kantoor verhuizen?

De lonen in India zijn veel lager.

c Wat is een belangrijke reden waarom het verplaatsen van kantoren tegenwoordig veel makkelijker is dan 40 jaar geleden?

Door de komst van de moderne communicatietechnologie.

d Bron 5 staat bij een artikel in de krant. Welk begrip uit deze paragraaf past er het beste bij?

Global shift.

3 **BOS**

Gebruik GB 270.

a Welk land is in 2015 de grootste speler in de wereldeconomie?

De VS.

b Rusland geldt als een politiek-militaire wereldmacht. Beoordeel met GB 270 of het ook een economische grootmacht is.

Nee, de bijdrage van Rusland aan de wereldhandel is relatief klein.

c Gebruik GB 270 en bron 7. Door de global shift kan er in de toekomst een multipolaire wereldeconomie ontstaan. GB 270 laat zien dat het voorlopig zo'n vaart niet zal lopen. Leg uit waarom niet.

Je ziet op GB 270 C en D dat de rijke westerse landen en gebieden de wereldeconomie nog steeds beheersen.

4

Bekijk figuur 4. Bij deze figuur stond in de krant de kop: 'Zijn BRICS al weer over hun top?'.

a Wat is jouw antwoord op deze vraag? Leg je antwoord uit.

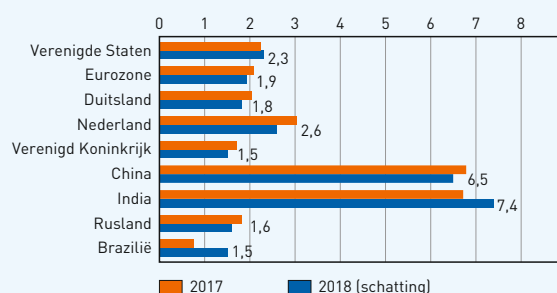
Nee, het geldt niet voor alle BRICS-landen, want China en India kennen nog steeds een sterke groei van het bbp.

b Leg het principe just-in-time uit en noem het grote voordeel van deze werkwijze.

Goederen worden pas geleverd op het moment dat ze nodig zijn. Dat voorkomt dure opslag.

Toename bbp in een aantal landen (%)

FIGUUR 4

Bron: NRC, 17 oktober 2017

5 BOS

In de legenda van bron 7 zie je dat er sprake is van uitschuiven en doorschuiven van de goederenproductie.

- a Leg aan de hand van China uit wat het verschil is.

Vanuit West-Europa wordt maakindustrie verplaatst (uitgeschoven) naar China, maar vanuit China wordt industrie weer doorgeschoven naar bijvoorbeeld de Filipijnen.

Bekijk de grafieken op GB 271.

- b De grafieken vullen elkaar aan. Leg uit waarom dat logisch is.

De arme landen produceren vooral textiel en kleding en de rijke landen importeren deze goederen.

- c Welke kaart op dit kaartblad geeft een verklaring waardoor dit 'spiegelbeeld' is ontstaan?

GB 271B.

- d China is in 2013 de grootste exporteur ter wereld van kleding. Verwacht je dat dit aandeel in de toekomst verder toeneemt of juist daalt? Licht je antwoord toe.

Vermoedelijk gaat dit dalen, want China wordt rijker waardoor de lonen stijgen en andere landen voor mno's aantrekkelijker zijn om hun kleding te laten maken.

6 Leerdoelen

- a De hoogste baas van de autofabriek Volkswagen zegt in 2019 dat hij al zijn kaarten op China zet. Bekijk figuur 5 en lees het bijschrift. Welk argument hiervan kan hij uit figuur 5 halen?

De groeiende welvaart van vooral de middenklasse. Daardoor stijgt de vraag naar duurdere auto's.

- b Welke drie ontwikkelingen hebben de verschuiving van de handelspatronen versterkt en mogelijk gemaakt?

1 *Opdeling van de productieketen van goederen.*

2 *Verbetering van de transport- en communicatietechnologie.*

3 *Verdwijnen van handelsgrenzen.*

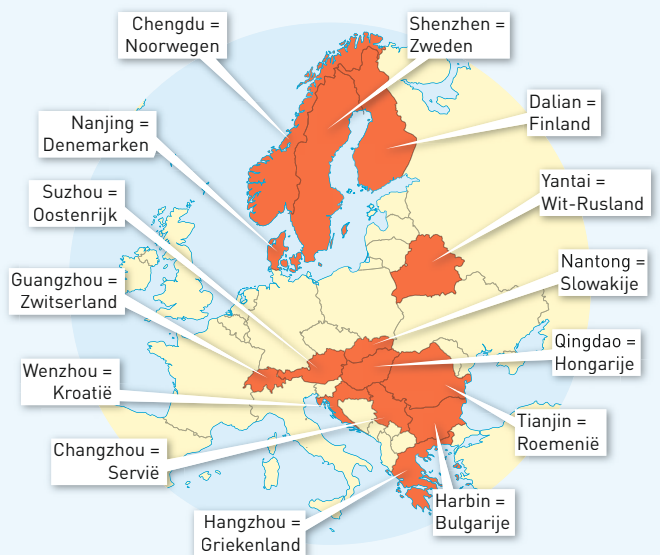
- c Figuur 5 geeft ook twee aanwijzingen dat we op weg zijn naar een meer multipolaire wereldeconomie. Een aanwijzing kun je afleiden uit het kaartje, de andere uit het bijschrift. Welke twee aanwijzingen worden hier bedoeld? Leg ook uit wat het verband is met bron 7.

De omvang van het bbp van deze steden toont hoe groot de Chinese economie al is. Bovendien wordt China door de snelgroeiende middenklasse een steeds belangrijker land. Het land wordt een nieuw economisch kerngebied in de wereld zoals bron 7 ook aangeeft.

Waarschijnlijk heb je nog nooit van deze Chinese steden gehoord. Toch vormen zij binnen China belangrijke economische knooppunten. In dit soort steden woont de snelgroeiende middenklasse.

FIGUUR 5

Bbp Chinese stad gelijk aan bbp Europees land

- › Meer oefenen? Ga naar bladzijde 14.
› Extra uitdaging? Ga naar bladzijde 16.

1.2 Ontwikkeling van de wereldeconomie

LEES DE PARAGRAAF EN MAAK DE OPDRACHTEN.

1

Noteer achter de uitspraak het juiste begrip.

- Belangrijk uitgangspunt voor de vrije markteconomie.

Vrijhandel.

- Bron 8. Handelskolonialisme.

- De wereld wordt beheerst door twee machtsblokken.

Koude oorlog.

- De kolonie speelt een rol in de industrialisatie van het moederland. Industrieel kolonialisme.

- Het aantal staten groeit razendsnel. Dekolonisatie.

2 BOS

Bekijk bron 8. De kaart gaat over de periode van het handelskolonialisme en dus niet over het industrieel kolonialisme.

- a Noem hiervoor een aanwijzing die op de kaart zichtbaar is.

Bijvoorbeeld: de gebieden zijn niet afgegrensd tot landen. De handelsposten liggen allemaal aan de kust.

- b Gebruik GB 263. Zuid-Amerika wordt vanaf het midden van de 16de eeuw geleidelijk gekoloniseerd. Welke twee landen zijn dan grootmachten in de wereld? En hoe blijkt dat tot op de dag van vandaag?

Spanje en Portugal. Op GB 263 zie je dat Spaans en Portugees (Brazilie) de belangrijkste talen zijn.

- c Het binnenland van Zuid-Amerika werd lange tijd niet gekoloniseerd. Wat was daar de reden voor?

Het was moeilijk bereikbaar.

Gebruik bron 8 en de atlaskaarten over Zuid- en Latijns-Amerika. Ook voor het zuidelijke deel van het continent hadden de kolonisten weinig belangstelling.

- d Wat zijn de twee belangrijkste redenen voor deze matige belangstelling? Noteer de juiste letters.

- A De afstand tot Europa was te groot.
- B Er komen geen edelmetalen zoals zilver voor.
- C Het gebied was onbevolkt.
- D Je vindt er geen natuurlijke hulpbronnen.
- E Het is moeilijk bereikbaar.
- F Het is niet geschikt voor plantagelandbouw.

E, F.

Stelling: 'Wanneer een land verbonden raakt met de rest van de wereld, verandert de etnische samenstelling van de bevolking.'

- e Met welk aanwijzing uit bron 8 kun je deze stelling verdedigen en welke atlaskaart ondersteunt deze aanwijzing?

De komst van de Afrikaanse slaven. GB 225B.

3 BOS

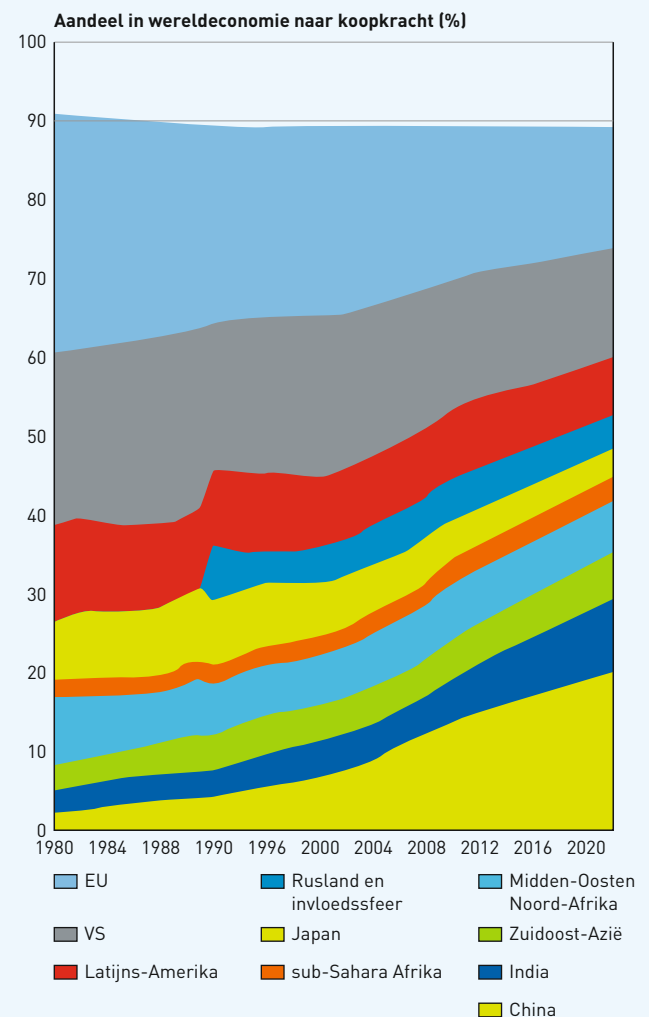
Bekijk figuur 6.

- a Welke uitspraken over dit figuur zijn waar? Noteer de juiste letters.

- A Alle landen en gebieden in de wereld staan op dit figuur.
- B China is de grootste economie in de wereld.
- C De figuur ondersteunt het proces van globalisering.
- D De wereldwijde economische crisis van 2008-2010 is zichtbaar.
- E Figuur 6 ondersteunt bron 7.
- F Het aandeel van sub-Sahara Afrika neemt na 2008 snel toe.
- G Het bbp van de VS is sinds 2004 gedaald.

B, C, E.

Verschuiving van het belang in de wereldeconomie **FIGUUR 6**

- b Wat is het verband met bron 10?

Het langlopende proces van bron 10 wordt in de figuur voortgezet.

- c Welke landen profiteren op basis van figuur 6 het meest van de globalisering?

China en India.

- d Welke twee kaarten op GB 270 ondersteunen jouw antwoord bij vraag c. Leg uit waarom.

Je ziet op GB 270B en D hoe het aandeel van China en India in de wereldhandel sterk toeneemt.

4 BOS

Bekijk bron 9. De handel binnen het communistische blok is gering in vergelijking met die tussen de twee andere blokken.

- a Noteer de juiste letter. Dat komt doordat het communistische blok:

- A geen koloniaal verleden kent.
- B nog sterk agrarisch is.
- C veel armer is.
- D bestaat uit landen als de Sovjet-Unie en China, oftewel grote landen die vooral handel binnen het eigen land drijven.

D.

Tijdens de Koude Oorlog proberen het westen (vooral de VS) en de communistische landen hun invloed uit te breiden. In Korea (1950) en in Vietnam (1955) leidt dit zelfs tot oorlog.

- b Hoe is het geografisch verklaarbaar dat deze oorlogen juist dáár worden uitgevochten? Geef een oorzaak en een gevolg.

Beide landen grenzen aan het communistische China en zijn omgeven door op het westen gerichte landen (oorzaak). Verovering van deze landen betekent een belangrijke uitbreiding van de invloedssfeer in de regio (gevolg).

5

Bekijk bron 11. De containers die verscheept worden naar Los Angeles bevatten andere goederen dan die naar Shanghai.

- a Leg dat verschil uit.

China is armer dan de VS en dus exporteert China vooral arbeidsintensieve producten. De VS is rijk en exporteert vooral hoogwaardige producten.

- b Aan welk onderdeel uit de handelsbalans zie je het beste dat China nog een fase achterloopt op de economische ontwikkeling van de VS?

Export naar VS van kleding en schoeisel.

- c Citaat: 'China herovert in de 21ste eeuw haar positie in de wereld die het land op basis van haar bevolking toekomt'. Leg dit citaat uit en gebruik bron 10.

China is het meest volkrijke land ter wereld, maar bleef lange tijd ver achter als belangrijk land in de wereldeconomie. In bron 10 zie je dat het land haar oude positie weer langzaam herovert.

6 Leerdoelen BOS

- a Noteer achter elke uitspraak welke periode daar past. Kies uit: 1500–1800 – 1800–1950 – 1950–1990 – na 1990.

- Hier gaat bron 11 over. *Na 1990.*
- Arme landen zitten klem tussen twee machtsblokken. *1950–1990.*
- De Europese cultuur verspreidt zich over de wereld. *1800–1950.*
- Landen produceren waar ze goed in zijn. *Na 1990.*
- Mno's veroveren de wereld. *Na 1990.*
- De strijd om invloed wordt ver van huis gevoerd. *1950–1990.*
- Vooral de kustgebieden raken betrokken in het wereldsysteem. *1500–1800.*

- b Leg uit hoe een handelsoorlog de globalisering kan afremmen.

Bij een handelsoorlog beschermt een land haar bedrijven door belasting te heffen op de import. Dat staat haaks op de vrijhandel en remt de globalisering.

- c Gebruik bron 10. In welk jaar ongeveer was het Britse rijk op zijn hoogtepunt?

Rond 1900/1913.

- d Waarom was het Verenigd Koninkrijk juist in die periode een wereldmacht? Ondersteun je antwoord met een atlaskaart.

Het Verenigd Koninkrijk bezat toen tal van koloniën, zoals te zien is op GB 266D.

- e Welk cultuurkenmerk herinnert aan het Britse imperium?

Engels is een wereldtaal geworden.

- f Na 1937 nam de omvang van het Britse Rijk snel af. Welk proces was daarvoor verantwoordelijk?

Dekolonisatie.

- › Meer oefenen? Ga naar bladzijde 14.
- › Extra uitdaging? Ga naar bladzijde 16.

1.3 Ontwikkeling in verschillende snelheden

LEES DE PARAGRAAF EN MAAK DE OPDRACHTEN.

1

- a Bij de beantwoording van de vraag waarom sommige landen rijk zijn en andere arm, spelen interne factoren een belangrijke rol. Verbind de interne factor met de juiste omschrijving.

Interne factor	Omschrijving
A natuur	1 piramidevorm
B ligging	2 hoge Gini-coëfficiënt
C politieke systeem	3 weinig hulpbronnen
D bevolkingsopbouw	4 landlocked
E ongelijkheid	5 corruptie

A3, B4, C5, D1, E2.

- b Kies de omschrijvingen die horen bij een exploitatiekolonie.
centrumland / grondstoffenleverancier / Engelssprekend / meerderheid blank / Nieuw-Zeeland / periferie / sub-Sahara Afrika / gematigde breedte
- c Bekijk bron 14. Met welk ander thema op een wereldkaart komt het spreidingspatroon van bron 14 het meest overeen? Leid uit het verband een algemene regel af.

Het bbp per hoofd. Regel: arme landen en gebieden hebben een lager welzijn dan rijke landen.

2

In veel arme landen daalt de vruchtbaarheid al jaren. Toch neemt de bevolking daar de komende tijd nog sterk toe.

- a Welk land uit bron 12 voldoet het beste aan deze omschrijving?

Egypte.

- b Vergelijk in figuur 7 Japan met Egypte. Leg uit dat in beide landen de leeftijdsgrafiek in de toekomst de economische ontwikkeling kan afremmen. Je uitleg bestaat bij elk land uit een oorzaak en een gevolg.

Egypte heeft een heel jonge leeftijdsopbouw. De bevolking zal nog flink groeien (oorzaak) en dus moet het bbp door steeds meer mensen worden gedeeld (gevolg). Japan heeft een snel vergrijzende bevolking (oorzaak). Dat betekent dat een steeds kleinere beroepsbevolking moet zorgen voor een groeiende groep 65+'ers (gevolg).

3

Gebruik bron 12 en figuur 8.

- a Wat is het verband tussen figuur 8 en bron 12?

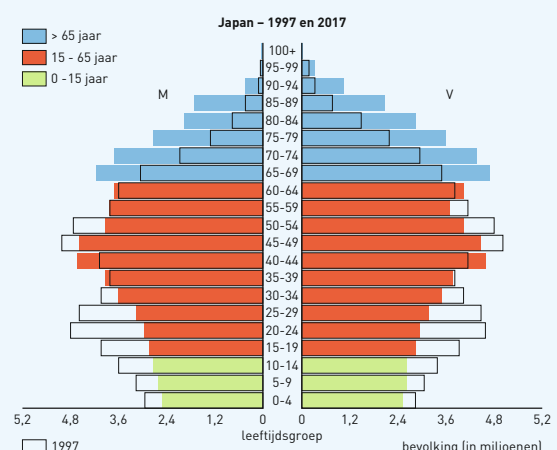
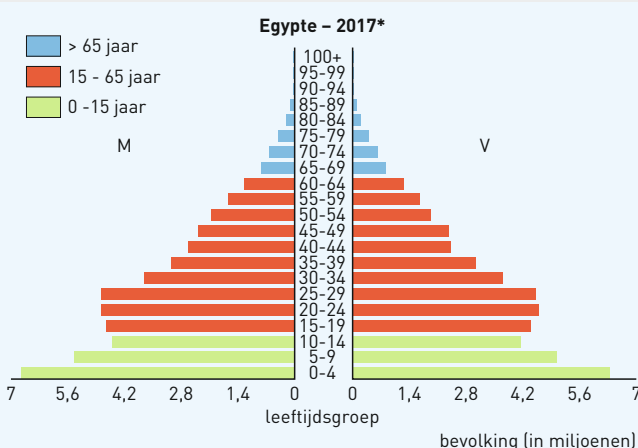
Bron 12 laat zien dat in Egypte de groep van 15 tot 24 jaar relatief groot is. Velen hebben echter geen werk en tegen deze uitzichtloosheid protesteren deze jonge mannen.

- b Welke interne factor kan deze onrust nog versterken en met welk begrip geef je deze interne factor weer?

Een grote sociale ongelijkheid. Dat zie je aan de hoogte van de Gini-coëfficiënt.

Bevolkingsgrafieken Egypte en Japan, 2017

FIGUUR 7

Onrust in Egypte

FIGUUR 8

4 BOS

Bekijk bron 13. Op de achtergrond zie je een dorpje van landloze boeren. Zoek op bron 14 waar Bahia ligt.

- a Noem twee atlaskaarten op GB 229-230 waaruit blijkt dat Bahia een van de armste deelstaten van Brazilië is. Noteer achter elke kaart wat de aanwijzing is.

1 *GB 229C. Bahia is een vertrekgebied en dat duidt meestal op een lagere welvaart.*

2 *GB 230F. Bahia heeft een relatief laag bbp per hoofd.*

Gebruik GB 228.

- b Welke natuurlijke factor zit niet mee in Bahia? Noem ook de atlaskaart.

GB 228B. Het is een heel droog gebied.

- c Hoe blijkt de in vraag b bedoelde nadelige natuurlijke factor uit het bodemgebruik?

Er groeien weinig gewassen en er is vooral extensieve veeteelt.

- d In de koloniale tijd was dit een plantagegebied. Hoe zie je dat aan het bodemgebruik en ook aan de etnische samenstelling van de bevolking? Noem twee atlaskaarten op GB 228-229 en leg uit.

1 *GB 228C. Verbouw van typische plantagegewassen als katoen en tabak.*

2 *GB 229B. In deze deelstaat is het aandeel 'zwart' en 'gemengd' hoog.*

5 Leerdoelen BOS

- a Noem een externe en twee interne factoren die een verklaring vormen voor de armoede in een land. Let op: elke factor begint met een begrip!

Extern: *exploitatiekolonie*

want *de vroeger koloniën grondstoffen. Aan de export van grondstoffen verdien je veel minder dan aan de export van eindproducten.*

Intern 1: *politiek systeem*

want *arme landen hebben vaak een zwak bestuur dat gekenmerkt wordt door corruptie en onvrijheid van de mensen. Dat remt de ontwikkeling.*

Intern 2: *hoge Gini-coëfficiënt*

want *een grote ongelijkheid kan leiden tot onrust in het land en dat remt de ontwikkeling.*

Op GB 88D zie je dat Oost-Europa veel armer is dan West-Europa.

- b Noem nog twee kaarten die dit verschil in welvaart laten zien. Eén kaart gaat over de verdeling van de beroepsbevolking.

Bijvoorbeeld: GB 88A en GB 89E.

GB 89C laat het verschil in welzijn zien tussen Oost- en West-Europa.

- c Noem drie andere kaarten op dit kaartblad die dit verschil in welzijn ondersteunen.

GB 89E, F en H.

- › Meer oefenen? Ga naar bladzijde 15.
- › Extra uitdaging? Ga naar bladzijde 17.

Herhaling Wereld

HERHALING 1.1 KANTELT HET ECONOMISCH WERELDBEELD?

BOS

a Verbind de oorzaak met het gevolg.

Oorzaak	Gevolg
A bron 6	1 bron 5
B opdeling productieketen	2 global shift
C stijgende welvaart	3 groeiende afzetmarkt
D verbetering informatietechnologie	4 just-in-time
E uitschuiven maakindustrie	5 toename wereldhandel

A2, B5, C3, D4, E1.

Vergelijk in figuur 9 de ontwikkeling van China met de rijke landen.

b Hoe noem je een dergelijk(e) verband/correlatie?

Negatieve correlatie.

c Maak de tekst compleet door de juiste antwoorden in te vullen of te kiezen.

De in vraag b bedoelde ontwikkeling komt vooral doordat de lonen in de rijke / BRICS- / arme landen sterk stijgen / dalen.

Door het opdelen van de productieketen werd het meest arbeidsintensieve / arbeidsextensieve deel van de productie verplaatst naar lagelonenlanden,

bijvoorbeeld China. Het gevolg was dat de hoogwaardige / laagwaardige industrie en dan vooral de hightechindustrie / maakindustrie verdween uit de rijke landen. De figuur geeft ook een aanwijzing voor de global shift.

Dat proces versterkt het ontstaan van een multipolaire wereldeconomie. De blauwe lijn geeft aan dat in die landen het aantal banen in de industrie sinds 1990 waarschijnlijk stijgt / daalt / gelijk blijft.

Bekijk GB 272A. Handelsrelaties tussen landen over de hele wereld zijn de afgelopen dertig jaar sterk gegroeid. Dat noem je interregionale handel. Tegelijkertijd zien we dat de handel binnen één groep van landen (intra regionale handel) toeneemt.

d Welke regio is van dit laatste het beste voorbeeld? Leg ook uit wat daar de belangrijkste reden voor is.

Europa. Dat komt vooral door de uitbreiding van de Europese Unie.

e Hieronder staan twee stellingen. Beoordeel welke stelling juist is en geef daar een argument voor.

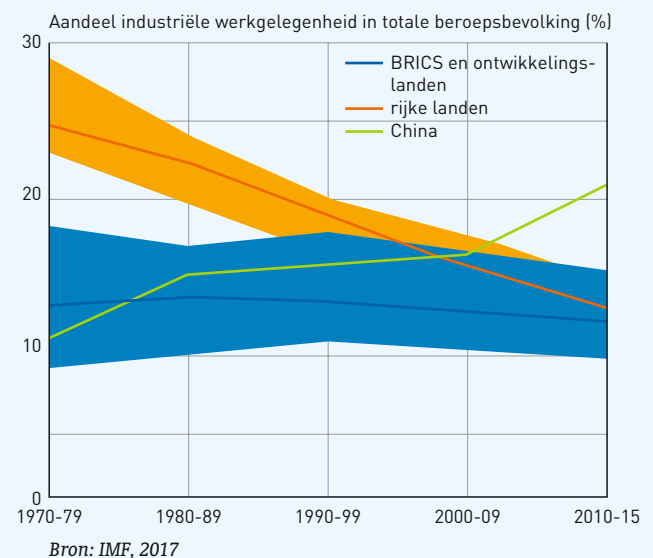
I De doelstellingen van de WTO staan haaks op het fenomeen handelsoorlog.

II De doelstellingen van de WTO leiden vaker tot handelsoorlogen.

I. De WTO streeft juist naar zo weinig mogelijk handelsbelemmeringen en daar past een handelsoorlog zeker niet bij.

Ontwikkeling van de industriële beroepsbevolking

FIGUUR 9

HERHALING 1.2 ONTWIKKELING VAN DE WERELDECONOMIE

a Noteer het bijbehorende begrip onder de uitspraak.

- Atoomwapens houden de machtsblokken in evenwicht.

Koude Oorlog.

- Basis van de vrijhandel.

Vrijemarkteconomie.

- Eindelijk onafhankelijk.

Dekolonisatie.

- Start van de plantagelandbouw.

Handelskolonialisme.

- Versterking van de band tussen kolonie en moederland.

Industrieel kolonialisme.

- b Om welke twee redenen werd het na 1800 belangrijk voor de Europese grootmachten dat hun koloniën onderdeel van het moederland werden? Gebruik in je antwoord de begrippen *grondstoffen* en *eindproducten*.

1 *De moederlanden industrialiseerden en moesten verzekerd zijn van de aanvoer van grondstoffen.*

2 *De koloniën dienden als afzetmarkt voor hun eindproducten.*

- c Na de dekolonisatie werd het voor de grootmachten in de wereld belangrijk de invloedssfeer in de ontwikkelingslanden uit te breiden. Waarom was dit daarvoor veel minder van belang?

Eerst waren de ontwikkelingslanden kolonies, maar na de dekolonisatie waren zij onafhankelijk.

- d Kies de omstandigheden die gunstig zijn voor een vrijemarkteconomie. Noteer de juiste letters.

A de leus van Trump: 'America First'

B bron 11

C Koude Oorlog, een echte oorlog is ver weg

D open handelsgrenzen

E vrijhandel

F vrij ondernemerschap

D, E, F.

HERHALING 1.3 ONTWIKKELING IN VERSCHILLENDE SNELHEDEN

- a Welk woord in onderstaande regels past er niet bij? Kies dat woord en leg uit waarom niet.

- *centrumland / vestigingskolonie / vergrijzing /*

grondstofleverancier, want *in de wereldeconomie zijn juist arme landen grondstofleveranciers.*

- *corruptie / exploitatiekolonie / lage Gini-coëfficiënt / jonge bevolking*, want *in arme landen heb je juist een grote sociale ongelijkheid en dus een hoge Gini-coëfficiënt.*

- *vruchtbaar / grondstofrijk / landlocked / kustvlakte*, want *landlocked gaat over een ongunstige factor om tot ontwikkeling te komen.*

- *weinig democratisch / onvrij / corruptie / jonge bevolking*, want *de andere woorden gaan over het politieke systeem.*

Indonesië wil de export van onbewerkte grondstoffen zo veel mogelijk beperken. De regering hoopt met deze maatregel de verwerking van grondstoffen in het land zelf te stimuleren. Indonesië is wereldwijd een van de grootste exporteurs van nikkel, erts en tin.

- b Gebruik bron 12. Welke twee positieve effecten wil de Indonesische overheid met deze maatregel bereiken?

1 *Toename van de werkgelegenheid waardoor de werkloosheid zal dalen.*

2 *Meer opbrengst uit de export van goederen.*

- c Indonesië was vroeger een kolonie. Behoort het land tot de groep van vestigingskoloniën of exploitatiekoloniën? Noem twee verschillende redenen voor je keuze.

Het land behoort tot de exploitatiekoloniën.

Het is namelijk een (1) arm land dat (2) vooral grondstoffen exporteert.

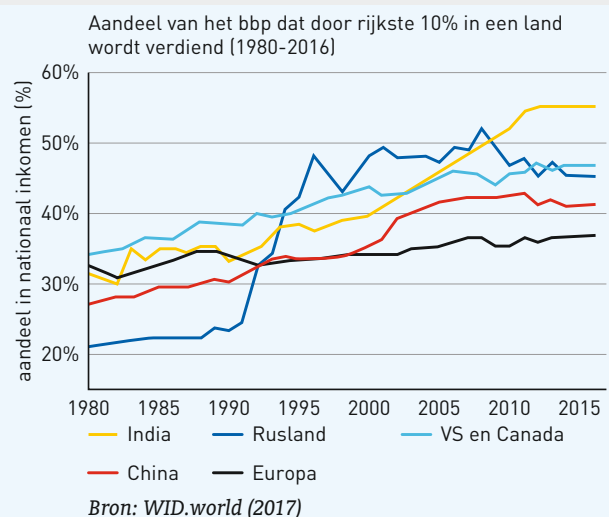
Bekijk figuur 10. Economische ontwikkeling gaat schoksgewijs, zowel tussen gebieden als tussen sociale klassen.

- d Welk type ongelijkheid wordt in de figuur weergegeven?

Sociale ongelijkheid.

Toenemende ongelijkheid

FIGUUR 10

Verdieping Wereld

VERDIEPING 1.1 KANTELT HET ECONOMISCH WERELDBEELD?

BOS

Lees de tekstbron.

- a Bij elk cijfer in de tekst past een vraag. Die vragen staan hieronder. Noteer het antwoord op de vragen.

1 Welke twee machtsblokken?

Westers en Communistisch.

2 Waarom toen en wat was het gevolg?

De Sovjet-Unie viel uiteen en de vrije markteconomie werd het belangrijkste systeem in de wereld.

3 Waardoor vindt deze afbrokkeling plaats?

Amerika trekt zich steeds meer terug als belangrijkste leider van de wereld.

4 Welke bron laat dit zien en met welk begrip kun je deze nieuwe wereldorde omschrijven?

Bron 7. De multipolaire wereldeconomie.

De BRICS-landen worden belangrijker in de wereldeconomie.

- b Welke kaart op GB 270 geeft daar de beste aanwijzing voor? Licht je keuze toe met informatie uit de gekozen kaart.

GB 270A. Je ziet dat de BRICS-landen een steeds grotere bijdrage leveren aan de groei van de wereldhandel.

- c Welk BRICS-land speelt de hoofdrol in de in vraag b bedoelde ontwikkeling? Licht je keuze toe met informatie uit de gekozen kaart.

China. Je ziet dat het aandeel van China in de wereldhandel sinds 1965 enorm is toegenomen.

Gebruik figuur 11. Een handelsoorlog is vooral bedoeld om de binnenlandse productie van goederen te beschermen.

Simone beweert: 'Heel goed. Hierdoor behouden we de werkgelegenheid in onze arbeidsintensieve maakindustrie.' Mees zegt: 'Dat gaat niet werken. Kijk maar naar figuur 11.'

- d Wie heeft gelijk en waarom?

Mees. Figuur 11 laat zien dat een deel van het werk in de maakindustrie wordt overgenomen door robots.

- e Noem een economische reden waarom China in de robotisering achterblijft in 2016.

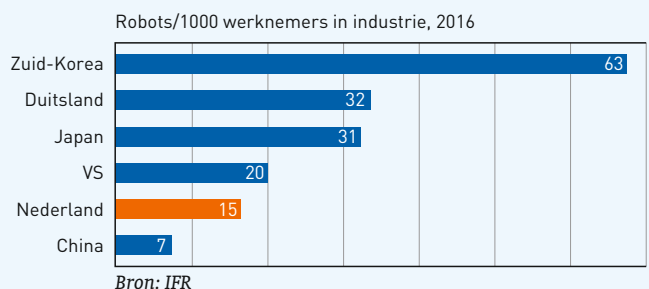
De loonkosten in China zijn zo laag dat vervangen van de productie door robots niet echt nodig is.

'Tijdens de Koude Oorlog waren er twee grote mondiale machtsblokken (1). Na 1989 bleef het westen als een dominant machtsblok over (2). Door het *America First*-beleid, dat president Trump sinds 2018 predikt, brokkelt ook dat af (3). De politieke en economische wereldorde verandert opnieuw (4).'

Naar: NRC, 22 december 2018

Robotisering in de maakindustrie

FIGUUR 11

VERDIEPING 1.2 ONTWIKKELING VAN DE WERELDECONOMIE

Hier woont intussen de helft van de wereldbevolking, het gezamenlijk bbp is 30 procent van het wereldinkomen en hier woont de helft van de miljardairs in de wereld.

- a Over welk land of gebied gaat deze omschrijving? Kies het juiste antwoord.

BRICS / China / EU / India / VS / periferie

- b Is het economisch belang van het in vraag a bedoelde land of gebied sinds 1990 toe- of juist afgenomen? Licht je antwoord toe aan de hand van een bron uit paragraaf 1.1.

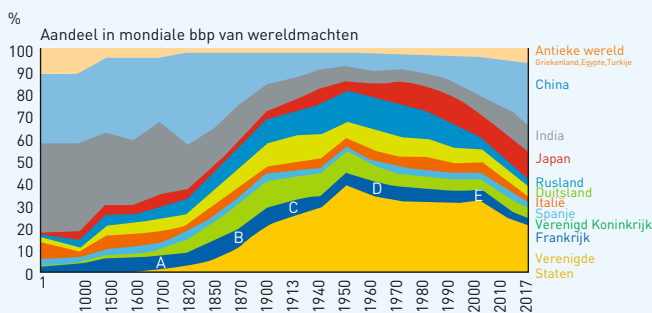
Toegenomen. Bron 6 laat zien dat vooral de opkomende economieën plus China een steeds groter deel van de wereldhandel voor hun rekening nemen.

c Bekijk figuur 12. Noteer de juiste letter uit de figuur achter elke omschrijving.

- dekolonisatie: D.
- handelskolonialisme: A.
- industriële revolutie in het Verenigd Koninkrijk: B.
- opkomst BRICS: E.
- wereldmacht: C.

Ontwikkeling wereldmachten

FIGUUR 12

VERDIEPING 1.3 ONTWIKKELING IN VERSCHILLENDE SNELHEDEN

Bekijk figuur 13.

a Beoordeel of de leeftijdsopbouw van Brazilië gunstig of ongunstig is voor de toekomstige economische ontwikkeling van Brazilië. Je oordeel steunt uiteraard op een argument. Let op: bij een beoordeling kun je een voorbehoud maken, bijvoorbeeld: 'Gunstig, maar...'.

Gunstig. Het land heeft een omvangrijke, jonge beroepsbevolking die een bijdrage kan leveren aan de economische groei. Voorbehoud: er moeten wel voldoende banen zijn.

Gebruik figuur 14.

b Welk land stelt de letter A voor en welk land de letter B? Kies uit: Duitsland – Brazilië.

A Brazilië.

B Duitsland.

c In de zomer van 2018 gingen ook veel Braziliaanse jongeren de straat op. Zij protesteerden tegen gebrek aan werk, slechte voorzieningen en de snel stijgende prijzen. Welke andere reden om te protesteren hadden zij ook nog?

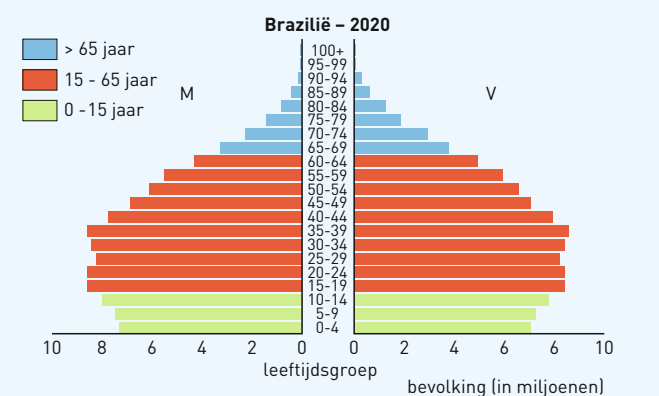
De grote sociale ongelijkheid in het land.

d Dit is een uitspraak van een sociaal werker uit de krottenwijk van Soweto in Johannesburg: 'Sociale ongelijkheid is de kortste weg naar revolutie.' Leg deze uitspraak uit.

Bij grote sociale ongelijkheid heb je grote welvaartsverschillen. Dat leidt tot onvrede onder de arme bevolking. Zij zullen proberen desnoods met geweld de situatie te veranderen (revolutie).

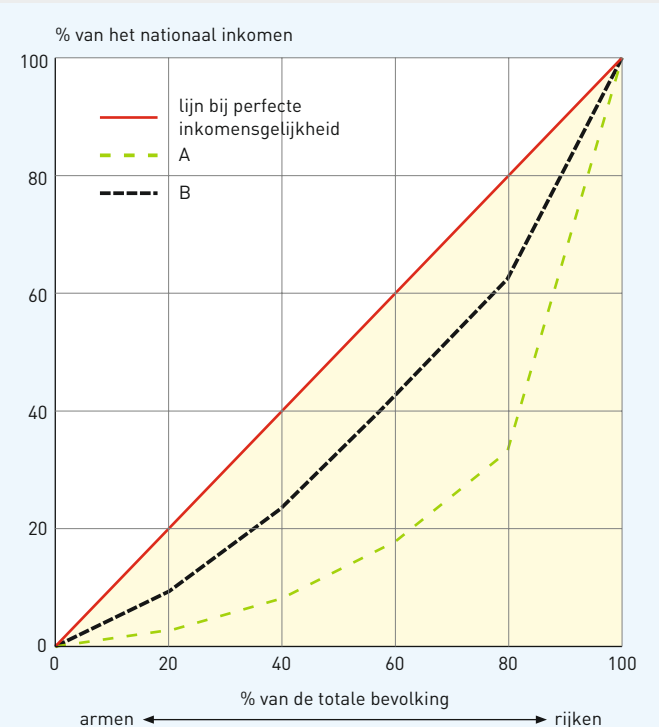
Bevolkingsgrafiek Brazilië, 2020

FIGUUR 13

Gini-coëfficiënt

FIGUUR 14

Van *made in* naar *designed in* en ongelijkheid groeit

Bekijk eerst de Geotour van China en de Verenigde Staten voordat je aan de opdrachten begint.

1 BOS

Gebruik de overzichtskaart van Azië, GB 167 en bron 15.

- a Maak de tekst compleet door de juiste antwoorden in te vullen of te kiezen.

In het rijkste deel van China ligt de havenstad Shanghai. Via de Oost-Chinese Zee vindt de export plaats van enorme hoeveelheden producten die *made in China* zijn. Een knelpunt voor de containerschepen op weg naar Europa is de Straat Malakka. De bedoelde havenstad wordt via de Chang Jiang verbonden met het achterland. Stroomopwaarts liggen miljoenensteden als Wuhan en Chongqing. Ver landinwaarts ligt Lhasa, de vroegere hoofdstad van Tibet. Ver ten noorden daarvan in een zeer droge streek ligt Ürümqi, hoofdstad van de Oeigoeren, een islamitische / Mongoolse / Tibetaanse minderheid. Voor de kust in het zuidoosten ligt Taiwan, vroeger een deel van China, maar nu een zelfstandig land. Economisch doet het land het beter / slechter dan China. De hoofdstad van China, Beijing, ligt centraal / decentraal in het land. In het zwak / sterk ontwikkelde zuidoosten van het land ligt ook de vroegere Britse kolonie Hongkong.

- b Gebruik GB 166-167. Welke natuurlijke factor heeft de grootste invloed op de spreiding van de bevolking in China? Noem de ataskaart en leg uit.

GB 166A. Het verschil in neerslag bepaalt in grote mate of het gebied geschikt is voor landbouw en dat beïnvloedt de bevolkingsdichtheid.

2

Trek op bron 15 een denkbeeldige lijn van Shanghai naar Lhasa.

- a Welke ontwikkeling zie je?

De welvaart daalt.

- b Noem een natuurlijke en een geografische verklaring voor de ontwikkeling in vraag a.

Natuurlijk: Het kustgebied is vlak/vruchtbaar; het binnenland zeer bergachtig.

Geografisch: Het kustgebied is zeer goed bereikbaar; het binnenland veel minder goed.

3 BOS

Bekijk bron 16. China is op weg naar een nieuwe fase in de industrialisatie; van laagwaardige naar hoogwaardige maakindustrie. Dat geldt vooral voor de oostelijke kustzone.

- a Beredeneer of China nu voor de Verenigde Staten een grotere concurrent op de wereldmarkt wordt of juist niet.

Juist wel. De VS is een rijk land waarvan de industrie vooral hoogwaardig/hightech is.

- b Vergelijk bron 15 met bron 17 en gebruik GB 167. Waarom is deze foto van bron 17 juist hier te maken? Niet goed is: hier is rijstteelt mogelijk.

Yunnan is een van armste streken van China. Veel mensen zijn hier boer en bewerken hun grond nog op traditionele wijze.

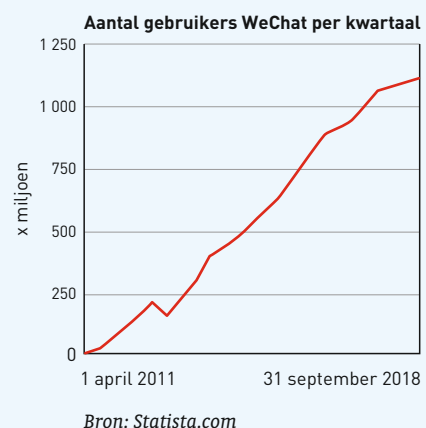
Gebruik bron 18. De Chinese overheid verzamelt in rap tempo *Big Data* om de 1,4 miljard burgers permanent in de gaten te houden.

- c Leg uit hoe de ontwikkeling in figuur 15 de overheid helpt bij de controle van de bevolking.

Het aantal gebruikers van WeChat groeit snel. De gegevens worden door de overheid opgeslagen en gebruikt.

WeChat is de Chinese tegenhanger van WhatsApp.

FIGUUR 15

4 BOS

Gebruik bron 21 en GB 204-205.

- a Maak de tekst compleet door de juiste antwoorden in te vullen of te kiezen.

De langste grens heeft de VS met Canada. Aan de zuidrand van Lake Michigan ligt een belangrijk verkeersknooppunt: Chicago. De belangrijkste steden liggen aan de oost- / west- / zuid- kust, zoals de metropool New York en de hoofdstad Washington. Dit deel is het eerst / laatst door de Engelsen / Fransen / Nederlanders gekoloniseerd, want het ligt het dichtst bij / ver weg van Europa. In de delta van de Mississippi ligt New Orleans, een stad die regelmatig getroffen wordt door hurricanes die van over de Golf van Mexico de stad belagen. In de vuurlinie ligt ook de kustzone van de 'Sunshine State' Florida. De belangrijkste staat in het westen is California met in het zuiden de miljoenenstad Los Angeles en meer noordwaarts San Francisco. Verder oostwaarts ligt het hooggebergte van de Rocky Mountains.

Bekijk bron 19. Het zuidoosten is het armste deel van de VS. Dat heeft onder andere te maken met het koloniale verleden van dit gebied.

- b Welke kaart op GB 207 geeft daarvoor een aanwijzing? Licht je keuze toe.

GB 207B. Dit was vroeger een plantagegebied waar het werk verricht werd door Afrikaanse slaven. Hier wonen nog steeds veel Afro-Amerikanen en zij behoren tot de armste bevolkingsgroep.

5 BOS

Gebruik bron 20 en bron 22. In 2018 legt de Amerikaanse president Trump een verband tussen deze twee bronnen en hij start een handelsoorlog met China.

- a Leg uit welk verband hier wordt bedoeld. Je antwoord heeft een oorzaak-gevolgrelatie.

Veel Amerikaanse bedrijven verplaatsen hun productie naar lagelonenlanden zoals China (oorzaak). Daardoor stijgt de welvaart in China veel sneller dan in de VS (gevolg).

- b Wat is een andere reden waarom veel banen in de maakindustrie verloren gaan? Die reden geldt voor alle westerse landen.

Automatisering en robotisering.

- c Chicago speelde een belangrijke rol in de openlegging van het midden-westen en westen van de VS. Welke aanwijzing kun je hiervoor afleiden uit bron 21 en welke uit de overzichtskaart van Noord-Amerika?

Bron 21: Chicago is een knooppunt in het spoor- en weggennetwerk.

Overzichtskaart: Chicago is per schip bereikbaar.

6

Noteer achter elk begrip welk land daar vooral mee te maken heeft of heeft gehad. Sommige begrippen passen bij allebei de landen of bij geen van beide. Kies uit: C(hina) – VS – B(eide) – M(iet).

- BRICS: C.
- dekolonisatie: VS.
- global shift: B.
- handelsoorlog: B.
- Koude Oorlog: VS.
- landlocked: N.
- multipolaire wereldeconomie: B.
- ondemocratisch politiek systeem: C.
- vestigingskolonie: VS.
- vrijemarkteconomie: VS.
- voordeel opdeling productieketen: C.

1.4 Europa: winnaars en verliezers

LEES DE PARAGRAAF EN MAAK DE OPDRACHTEN.

1

Welke uitspraken zijn juist? Noteer de letters.

- A Arbeidsmigratie en verschil in welvaart hangen sterk met elkaar samen.
- B Assemblage behoort tot de hightechindustrie.
- C Bron 23 laat zien dat Zuidwest-Europa het economisch hart is van Europa.
- D De zware industrie in het Ruhrgebied verdween vooral door strengere milieueisen.
- E Het agglomeratievoordeel leidt tot clustering.
- F Textielindustrie is arbeidsintensief, chemische industrie kapitaalintensief.

A, E, F

2

- a Is het begrip *herstructurering* meer van toepassing op het Ruhrgebied of op Zuid-Duitsland? Leg uit.

Dat is meer van toepassing op het Ruhrgebied.

De economie gebaseerd op mijnbouw en staalindustrie moest hier worden omgevormd.

- b Hoe blijkt de de-industrialisatie van het Ruhrgebied uit bron 24 en figuur 16?

Veel fabrieken zijn gesloten en de beroepsbevolking is opgeschoven van industrie/mijnbouw naar diensten.

- c Noem twee verschillende redenen voor de veranderingen zoals in figuur 16 zichtbaar is.

1 *De dalende vraag naar steenkool.*

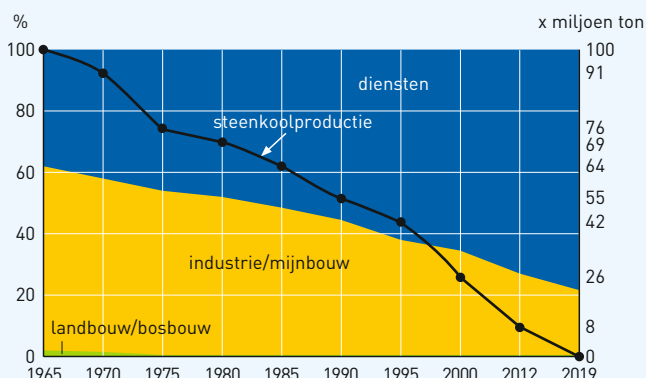
2 *Concurrentie uit lagelonenlanden waardoor fabrieken moeten sluiten.*

- d In bron 25 zie je dat een aantal bedrijfstakingen in Zuid-Duitsland sterk vertegenwoordigd zijn. Wat hebben al deze bedrijven gemeenschappelijk? Gebruik een begrip uit deze paragraaf.

Ze zijn kapitaalintensief.

De ontwikkelingen in het Ruhrgebied

FIGUUR 16

3 BOS

Gebruik bron 23 en de atlas. Maak de tekst compleet door de juiste antwoorden in te vullen of te kiezen.

Het spreidingspatroon van bron 23 komt het meest overeen met kaart D op GB 88. De richting van de arbeidsmigratie in Europa kun je verklaren met kaart E op GB 88 en de verplaatsing van bedrijven met kaart D. Deze kaart verklaart ook waarom het vooral arbeidsintensieve / hightech / kapitaalintensieve bedrijven zijn die worden verplaatst. De arbeidsmigratie vanuit Polen hangt samen met de migratie vanuit Wit-Rusland/Oekraïne. De oude industriegebieden steunen vooral op de aanwezigheid van steenkool, zoals kaart A op GB 83 aantoont. Industriegebieden die het minst ver zijn in de herstructurering van hun economische basis vind je in Oost-Europa, zoals kaart B op GB 88 aantoont. Innovatie of vernieuwing vindt vooral plaats in het centrum, zodat de verschillen met de periferie in de toekomst zullen afnemen / toenemen.

4

Bekijk figuur 17 en lees de tekstbron. Gebruik ook het kaartblad van het Verenigd Koninkrijk en bron 23.

- a Noem een natuurlijke en een geografische reden waarom deze staalindustrie in Port Talbot ligt.

Natuurlijk: de aanwezigheid van steenkool.

Geografisch: ligging/bereikbaarheid. Het is een havenstad.

- b Waarom komt de dreigende sluiting van deze fabriek extra hard aan in Zuid-Wales?

Zuid-Wales is een van de armste gebieden in het VK.

- c Welk extra probleem heeft Port Talbot dat in het Ruhrgebied nauwelijks meer bestaat?

De ernstige luchtvervuiling.

Het Verenigd Koninkrijk is de bakermat van de industrie. Hier ontstonden in de 18e en 19e eeuw de eerste fabrieken waar op grote schaal goederen werden geproduceerd. De basis hiervan was de ijzer- en staalindustrie. De zware industrie bracht lange tijd welvaart, maar deze industrietak krijgt het na 1970 steeds moeilijker, onder andere door de concurrentie van lagelonenlanden. Vooral China overspoelt de wereldmarkt met goedkoop staal.

Port Talbot vecht voor zijn staalindustrie.

FIGUUR 17

5 BOS

Op bron 23 wordt de regio Noordoost-Duitsland voor een groot deel als 'zwak' aangeduid.

- a Welke aanwijzing geeft bron 23 hiervoor?

Het inkomen is hier veel lager dan in de rest van Duitsland.

- b Zoek in de atlas op het thematische kaartblad van Duitsland nog twee andere aanwijzingen die de omschrijving 'zwak' ondersteunen. Noem steeds eerst de meest geschikte kaart.

1 *GB 100I. De werkloosheid is hier veel hoger.*

2 *GB 100C. De bevolking daalt hier doordat veel mensen wegtrekken.*

- c Welke kaart op het kaartblad uit vraag b geeft een mogelijke verklaring voor de economische zwakte van de regio Noordoost? Noteer de verklaring erachter.

GB 100A. Hier lag de vroegere DDR, een land dat veel armer was dan West-Duitsland.

6 Leerdoelen

Gebruik bron 24. Het Ruhrgebied is in veertig jaar enorm veranderd.

- a Welk begrip dat deze verandering weergeeft, kun je gebruiken bij de fabrieken op de achtergrond en welk voor het zwembad?

Fabrieken: *de-industrialisatie.*

Zwembad: *herstructurering.*

- b Welke twee legende tekens in bron 25 geven het beste aan dat de industriële basis van het Ruhrgebied is veranderd?

Bijvoorbeeld: hightech, IT.

- c Maakindustrie heeft ook in westerse landen een toekomst. Zuid-Duitsland bewijst het. Aan welke voorwaarde moet dan wel voldaan zijn?

Het moet gaan om technisch hoogwaardige producten.

- d Beschrijf in een logische volgorde de ontwikkeling van het Ruhrgebied. Leg in je beschrijving het verband uit tussen de-industrialisatie, herstructurering en kenniseconomie en noem deze begrippen ook.

Bijvoorbeeld: Het Ruhrgebied was een gebied met zware industrie dat niet meer kon concurreren met het buitenland. De industrie en de mijnen moesten sluiten (de-industrialisatie) en het Ruhrgebied moest op zoek naar een nieuwe economische basis (herstructurering). De nieuwe bedrijven zijn vooral hightechbedrijven en hoogwaardige dienstverleners (kenniseconomie).

- › Meer oefenen? Ga naar bladzijde 24.
- › Extra uitdaging? Ga naar bladzijde 25.

1.5 Nederland: winnaars en verliezers

LEES DE PARAGRAAF EN MAAK DE OPDRACHTEN.

1

Vaak kiezen Nederlandse bedrijven bij het verplaatsen van bedrijvigheid voor Oost-Europa.

a Welke voordelen heeft dit boven verplaatsing naar Zuidoost-Azië? Noteer de juiste letters.

- A betere bereikbaarheid
- B grotere lokale afzetmarkt
- C kleinere taalbarrière
- D lagere lonen
- E vaak lid van de EU

A, E.

Toch zijn ook India en China bij Nederlandse bedrijven populair voor het verplaatsen van bedrijvigheid. Naar India vindt vaker outsourcing van diensten plaats dan naar China.

b Leg uit welke culturele factor hierbij een belangrijke rol speelt.

In India spreekt men Engels. Dat is bij de internationale digitale dienstverlening (callcenters, ontwikkeling software, administratie enzovoort) de voertaal.

2 **BOS**

Zowel demografisch als economisch is Oost-Groningen een krimpgebied.

a Zet de volgende stappen in deze ontwikkeling in een logische volgorde.

- 1 Daardoor wordt de regio nog onaantrekkelijker voor jonge mensen.
- 2 Het gebied vergrijsd waardoor het draagvlak voor allerlei voorzieningen verdwijnt.
- 3 Oost-Groningen schakelt moeilijk over van een agrarische naar een dienstensamenleving.
- 4 Verdere leegloop en economisch verval zijn het gevolg.
- 5 Vooral beter opgeleide jongeren verlaten de regio.

3-5-2-1-4.

Bekijk GB 49.

b Welke twee kaarten geven de oorzaken en welke kaart geeft het gevolg van de negatieve demografische ontwikkeling van Oost-Groningen weer?

Oorzaken: GB 49A en B.

Gevolg: GB 49C.

c Welke kaart uit jouw antwoord op vraag b geeft de beste informatie over Oost-Groningen en waarom?

GB 49C. Op deze kaart is Oost-Groningen als regio weergegeven.

3

Bekijk de top tien landen in bron 26.

a Welke twee kenmerken hebben deze landen vrijwel allemaal gemeenschappelijk?

1 Ze zijn klein.

2 Ze liggen in Europa.

b Waarom scoren juist deze landen zo hoog op de index?

Kleine landen zijn veel meer dan grote landen gericht op het buitenland.

c Gebruik bron 27. In 2018 was Nederland zesde op de ranglijst van best presterende economieën in de wereld. Nederland dankt die hoge positie aan een aantal sterke punten. Noteer met een letter achter de sterke punten waarop ze zeker van toepassing zijn. Kies uit: O (ost-Groningen) – E (indhoven) – B (eide).

- goed functionerende overheid: B.
- gunstige relatieve ligging: E.
- hoogopgeleide beroepsbevolking: E.
- infrastructuur van wereldklasse: E.
- innovatief: E.
- samenwerking bedrijfsleven en universiteiten: E.
- top gezondheidszorg: B.

4

Vergelijk bron 27 met figuur 18.

a Vul in de legenda in wat achter het eerste symbool moet staan en welke verbindingssas bedoeld wordt.

b Is er in het algemeen sprake van een positieve of een negatieve correlatie tussen bron 27 en figuur 18. Licht je keuze toe.

Positief. Gebieden die hoog scoren als kennisregio kenden in 2017 ook een hogere economische groei.

c Maak de zinnen kloppend door de juiste antwoorden te kiezen.

Noord-Groningen / Zuid-Limburg voldoet het minst / meest aan de in vraag b bedoelde correlatie. Dat verandert als je in- / uit- zoomt waardoor de provincie / stad Groningen in beeld komt en de invloed van de universiteit af- / toe- neemt. Het beeld van Oost-Groningen verbetert / verslechtert als je uitzoomt.

d De overheid kan helpen een krimpgebied om te vormen tot een groeigebied. Verbind de soort stimulering met de mogelijke actie.

Soort stimulering	Mogelijke actie
A regionaal ontwikkelingsbeleid	1 subsidie op zonnepanelen
B toerisme	2 samenvoegen gemeenten
C bestuurlijke slagkracht	3 overheidsdiensten hier-naartoe verplaatsen
D directe overheidsinvesteringen	4 versterken vestigingsplaatsfactoren
E duurzame energie	5 ontwikkelen 'nieuwe natuur'

A4, B5, C2, D3, E1.

Vestigingsfactor	Omschrijving
C goed opgeleide arbeidsmarkt	3 innovatieregio
D ontwikkelingsbeleid overheid	4 clustering verwante bedrijven
E wetenschap ondersteunt bedrijfsleven	5 starthulp

A4, B1, C2, D5, E3.

- b Vergelijk de foto's van bron 28. Leg uit waarom de Philipsfabriek in Stads kanaal al enige tijd is gesloten en ASML in Veldhoven bloeit. Vul je uitleg in achter de drie vestigingsfactoren en ga uit van Eindhoven.

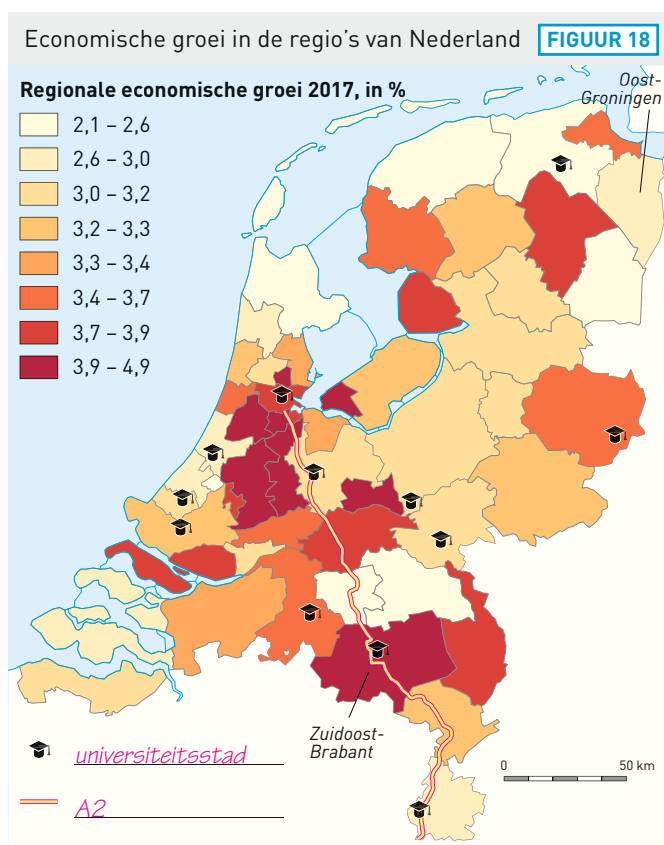
- 1 Agglomeratievoordeel/clustering: *In de regio Eindhoven liggen tal van aanverwante bedrijven die ASML ondersteunen; Oost-Groningen kent deze clustering niet.*
- 2 Beroepsbevolking: *De regio Eindhoven beschikt over een hoogopgeleide (technische) beroepsbevolking; Oost-Groningen juist niet.*
- 3 Geografische ligging: *Eindhoven ligt centraal in het meest ontwikkelde deel van Europa en is er uitstekend mee verbonden; Oost-Groningen heeft een perifere ligging en is veel moeilijker bereikbaar vanuit belangrijke economische centra.*

Gebruik bron 26. Nederland scoort hoog op dit lijstje. Bekijk de stellingen.

- I De economie van Nederland moet 'open' zijn en is vooral gebaat bij vrijhandel in de wereld.
 - II De economie van Nederland moet door de EU meer beschermd worden tegen buitenlandse concurrentie.
- c Noem voor elke stelling een argument ter ondersteuning.

- I *Nederland is een klein handelsland dat haar welvaart vooral dankt aan een vrij verkeer van goederen en diensten in de wereld.*
- II *Nederland drijft vooral handel binnen de EU. EU-maatregelen bieden de Nederlandse bedrijven meer bescherming tegen concurrentie van buiten de EU.*

- › Meer oefenen? Ga naar bladzijde 24.
› Extra uitdaging? Ga naar bladzijde 25.

5 Leerdoelen

De regio Eindhoven slaagt er wel in om maakindustrie vast te houden in Nederland. Daar zijn een aantal redenen voor.

- a Verbind de vestigingsfactor met de juiste omschrijving.

Vestigingsfactor	Omschrijving
A agglomeratievoordelen	1 bereikbaarheid afzetmarkten
B goede infrastructuur	2 hoogwaardige maakindustrie

Herhaling Europa en Nederland

HERHALING 1.4 EUROPA: WINNAARS EN VERLIEZERS

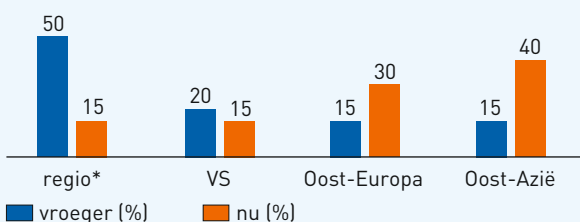
- a Kies bij elk van de onderstaande situaties het juiste antwoord.
- In december 2018 sloten de poorten van de laatste kolenmijn in het Ruhrgebied. Twee eeuwen mijnbouw kwam op die manier ten einde.
De belangrijkste reden hiervoor is dat *er geen vraag meer is / er geen mijnarbeiders meer zijn / de steenkool op is / de winning te duur is*.
 - Bekijk bron 25. Veel Zuid-Duitse groeigebieden zijn verbonden met steden of regio's over de grens.
De belangrijkste factor die bepaalt met welke stad men een verband aangaat is *bereikbaarheid / nabijheid / omvang / taal*.
 - Het begrip of woord dat het beste past bij agglomeratievoordeel is *clustering / nabijheid / samenwerking*.
- b Maakindustrie heeft ook in westerse landen een toekomst. Aan welke voorwaarde moet dan wel voldaan zijn?
- Het moet gaan om technisch hoogwaardige producten.*

Bekijk figuur 19.

- c Wat is de belangrijkste verschuiving in de loop van de tijd?
- De onderdelen komen steeds minder uit de eigen regio en steeds vaker uit China en Oost-Europa.*
- d Wat is de verklaring voor deze verschuiving?
- Het verschil in loonkosten.*

Herkomst auto-onderdelen voor autofabriek in Beieren **FIGUUR 19**

Herkomst auto-onderdelen voor autofabriek in Beieren

HERHALING 1.5 NEDERLAND: WINNAARS EN VERLIEZERS

- a Wat is waar? Noteer de juiste letters.
- A Dankzij het regionaal ontwikkelingsbeleid is Oost-Groningen van een landbouw- in een dienstenregio veranderd.
 - B De hoogopgeleide beroepsbevolking is een belangrijke vestigingsfactor van Brainport Eindhoven.
 - C Hoe groter het land, hoe hoger het staat op de globaliseringsindex.
 - D Oost-Groningen kan een nieuwe energieregio worden.
 - E Outsourcing van Nederlandse diensten gebeurt eerder naar India dan naar China.
- B, D, E.*
- b Wat is een geografische reden waarom Oost-Groningen in ontwikkeling achterblijft?
- De perifere ligging.*
- c Vergelijk de foto's van bron 28. Geef met de letter O(Oost-Groningen) of B(rabant) aan welke omschrijving waar thuishoort.
- agglomeratievoordelen: *B*
 - brainport: *B*
 - de-industrialisatie: *O*
 - economisch trekpaard: *B*
 - krimpregio: *O*
 - samenwerking over de grens: *O*
 - vergrijzing: *O*
- d ASLM in Veldhoven heeft het grootste bedrijfsrestaurant van Noordwest-Europa. De 9000 werknemers kunnen kiezen uit zes internationale keukens. Wat zegt dit laatste over de samenstelling van de werknemers van ASML?
- De samenstelling is zeer internationaal (er zijn meer dan honderd verschillende nationaliteiten).*
- e In 2018 investeert de centrale en regionale overheid € 600 miljoen in de regio Eindhoven. Doel is het versterken van het vestigingsklimaat. Welke drie doelen krijgen in elk geval geld uit deze pot? Noteer daarvan de letters.
- A aanleg pretpark
 - B bouw verzorgingshuizen
 - C extra geld voor voetbalclub PSV
 - D investeren in de internationale school in Eindhoven
 - E ondersteuning hightechcampus
 - F versterken infrastructuur
- D, E, F.*

Verdieping Europa en Nederland

VERDIEPING 1.4 EUROPA: WINNAARS EN VERLIEZERS

BOS

Ook op andere plaatsen in Europa liggen oude industriegebieden die moeten herstructureren, bijvoorbeeld in Groot-Brittannië. Bekijk de overzichtskaart van het Verenigd Koninkrijk.

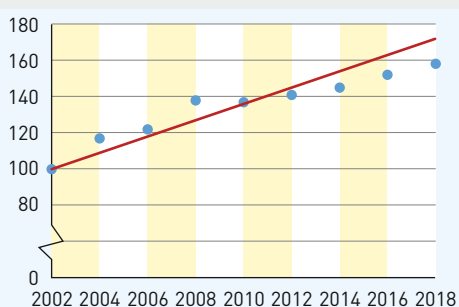
- a Kies en vul in. Het meest op het Ruhrgebied lijkt Thameside / Teeside / Zuid-Wales, omdat ook hier mijnbouw en staalindustrie overheerst. Dit gebied loopt voor / achter op het Ruhrgebied om drie redenen, die je kunt afleiden uit:
- de overzichtskaart VK, want: nog steeds overheerst hier mijnbouw en ijzer- en staalindustrie.
 - bron 23, want: het is een armere regio in Europa.
 - figuur 17, want: er is ernstige luchtvervuiling.

Ook Manchester en omgeving heeft haar economische basis de afgelopen veertig jaar sterk zien veranderen. Figuur 20 laat zien dat de regio weer langzaam opkrabbelt.

- b Wat geeft de doorgetrokken lijn aan?
Het voortschrijdend gemiddelde.
- c Wat is het voordeel om de ontwikkeling op deze wijze weer te geven?
Je ziet in een oogopslag hoe het gebied zich ontwikkelt.

Groeï brp regio Manchester

FIGUUR 20

VERDIEPING 1.5 NEDERLAND: WINNAARS EN VERLIEZERS

BOS

De Chinese gigant Alibaba is een van de grootste online platforms ter wereld. Het bedrijf wil voor haar klanten een distributiecentrum bouwen voor West-Europa dat ongeveer 70 voetbalvelden groot moet worden. Van hieruit wil Alibaba de bestellingen binnen 72 uur afleveren bij de klant. Het binnenhalen van Alibaba is aantrekkelijk, alleen al omdat het 1000 directe arbeidsplaatsen oplevert. Drie locaties worden genoemd: Weert, Vliegveld Maastricht-Aken en Luik (zie figuur 21).

- a In de regio Zuid-Limburg waar het vliegveld ligt, zou zeker de vlag uitgaan wanneer Alibaba komt. Welke twee kaarten op GB 51 geven dat aan? Leg je antwoord uit.
GB 51D of E, omdat de werkloosheid zal afnemen door de komst van nieuwe banen. GB 51C, omdat de afname in werkgelegenheid vermoedelijk geremd zal worden of misschien zelfs toenemen.

- b Tot 1970 zou de overheid Weert en Zuid-Limburg een extra steuntje in de rug kunnen geven om Alibaba binnen te halen. Hoe?

Door extra subsidie te geven vanuit het regionaal ontwikkelingsbeleid.

Gebruik figuur 21 en kaarten van België en Europa.

- c Stel jij bent adviseur van Alibaba. Welke locatie zou jij adviseren? Neem in elk geval de begrippen *bereikbaarheid* en *relatieve ligging* (in West-Europa) mee in je advies. Engels spreken is een voordeel.

Eigen antwoord.

- d Gebruik internet. Welke locatie heeft Alibaba uiteindelijk gekozen? Wat was daarvoor het belangrijkste argument?

Eigen antwoord.

Vestigingslocaties Alibaba

FIGUUR 21

Winnaars en verliezers in de regio

In de EU zijn de welvaartsverschillen tussen regio's binnen een land vaak groter dan tussen landen. De ene regio is top, de ander een van de armste streken van het land. Je gaat in deze opdracht samen met je teamgenoot op zoek naar verschillen tussen twee regio's binnen één land. Dat doe je met de interactieve kaart van EUROSTAT (EU met in 2018 het Verenigd Koninkrijk nog aan boord!). Door allerlei kenmerken te vergelijken proberen jullie te achterhalen wat de oorzaken zijn voor het verschil in ontwikkeling. Jullie onderzoek gaat over vier terreinen: 1 welvaart en welzijn, 2 hoe de mensen aan de kost komen, 3 bevolkingskenmerken, zoals dichtheid, opleidingsniveau, leeftijdsopbouw, stedelijkheid en 4 digitale samenleving. Tot slot geef je ook nog € 100 miljoen EU-geld uit in de armste regio.

STAP 1: HOOFD- EN DEELVRAGEN

Hoofdvraag

Hoe groot zijn de welvaart- en welzijnsverschillen tussen de twee regio's en welke verklaringen zijn daarvoor te geven?

Deelvragen

- 1 Hoe verschillen de regio's gelet op welvaart (bbp/werkloosheid) en welzijn (levensverwachting/gezondheidszorg)?
- 2 Hoe verschillen de regio's gelet op bestaansverwerving/verdeling beroepsbevolking (GB 88) en wat zegt dit over de welvaartsverschillen?
- 3 Hoe is het opleidingsniveau (percentage met hoger onderwijs), de gemiddelde leeftijd, de bevolkingsgroei of -afname en de verstedelijkingsgraad?
- 4 In hoeverre sluiten de regio's aan bij de digitale samenleving (*digital society*) en wat zegt dat over verschil in welvaart?
- 5 Hoe besteden wij die € 100 miljoen euro in het armste gebied?

STAP 2: ONDERZOEKSPAN OPZETTEN

Je weet intussen dat het handig is om voor je aan een onderzoek begint een goede planning te maken. Zeker als je in een team werkt! Terwijl je onderzoek doet, kijk je regelmatig of jullie nog 'op schema liggen' of dat je de planning moet bijstellen. Het belangrijkste is natuurlijk dat je alles vóór de deadline klaar hebt. Je weet ook dat wanneer alles op het laatste moment moet gebeuren, dit de kwaliteit van het eindproduct niet ten goede komt. Duidelijke afspraken vooraf voorkomt geruzie achteraf! Dus zet in een schema/tijdsplanner wie wat wanneer gaat doen.

Die planner geeft antwoord op de volgende vragen:

- Wanneer beginnen we?
- Wie doet wat en wanneer doe je dat? Voor de hand ligt de twee regio's onderling te verdelen.

Je kunt de vier deelvragen natuurlijk ook verdelen en vraag vijf samen doen.

- Wie maakt het eindproduct? Bedenk nu alvast wat voor soort eindproduct het wordt.
- Wie zegt wat tijdens de presentatie?

STAP 3: INFORMATIE VERZAMELEN

Eerst kiezen jullie welke twee regio's je gaat vergelijken. Uiteraard zijn dit twee gebieden binnen een land die onderling grote verschillen laten zien in welvaart en welzijn. Op de achtergrondkaart zijn een aantal mogelijke onderzoeksgebieden aangegeven. Sommige regio's zijn buuren, andere liggen verder uit elkaar. Uiteraard kunnen jullie ook twee andere gebieden kiezen.

- Jullie voornaamste informatiebron is de site van de EU: <http://ec.europa.eu/eurostat/statistical-atlas/gis/viewer/>
- Kies rechts het thema dat je wilt onderzoeken, bijvoorbeeld onder *Economy and finance – Chapter 6: Economy – 6.1 GPD per inhabitant*. Dat levert de kaart op die ook in de leerstof bij de Praktische opdracht staat.
- Als de legenda nog niet zichtbaar is, klik dan rechtsonder op 'Info' en je krijgt de legenda bij de kaart. Klik vervolgens op 'Layer' en je krijgt per regio de juiste getallen. Let op: het zijn indexcijfers. Je kunt lagen ook over elkaar leggen.
- Loop alle thema's (ook *Introduction* onder *General and regional statistics*) en ondervindingen in de legenda na en kijk welk thema antwoord geeft op jullie deelvragen. Kan dat niet digitaal, gebruik dan de atlas, bijvoorbeeld GB 84B en C en/of GB 88. Vermeld elk thema bij de juiste deelvraag in een tabel zoals hieronder. Dit wordt jullie database.

Kenmerken	Informatie-bron	Regio A	Regio B
Deelvraag 1 – bbp per hoofd* etc.	6.1	124	90
Deelvraag 2 etc.			

* EU=100

Met de interactieve kaart zoom je nu steeds in op het gebied van jullie keuze. Met Google Earth breng je een bezoek aan de twee gebieden. Je speurt van boven naar verschillen. Je kijkt ook even met *Street View* op straatniveau. Voor minstens twee van de vier onderzoeksterreinen (zie hierboven) laat je de verschillen ook zien, bijvoorbeeld met foto's of een screenshot van Google Earth.

STAP 4: INFORMATIE VERWERKEN

Al die gegevens gaan jullie nu verwerken. Hoe? Dat hangt sterk af van de manier waarop je het onderzoek presenteert: een digitaal verslag, PowerPoint, poster etc. De verschillen tussen de twee onderzochte gebieden komen in elk geval duidelijk in beeld.

Na jullie analyse gaan jullie tot slot het armste gebied helpen. Achterblijvende gebieden in de EU krijgen vanuit Brussel extra steun. Jullie gaan bepalen waar dat geld aan besteed moet worden. Zoals gezegd, er zit € 100 miljoen in de pot.

STAP 5: CONCLUSIES TREKKEN

Als het goed is, kun je nu alle deelvragen beantwoorden en antwoord geven op de hoofdvraag.

Let op: bij de antwoorden op de deelvragen kun je vaak een hoe-hoe-zin gebruiken.

STAP 6: PRESENTATIE

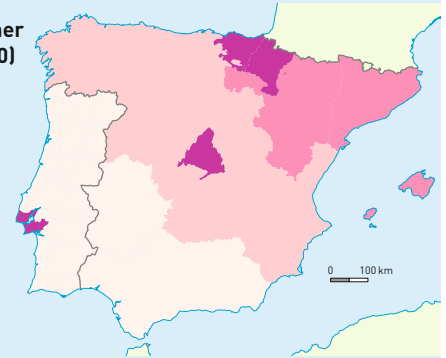
Overleg tijdig met je docent in welke vorm jullie onderzoek moet worden ingeleverd of gepresenteerd. Jullie hebben al eerder besproken wie wat doet.

Koopkracht Spanje en Portugal

FIGUUR 22

**Koopkracht per inwoner
(EU-gemiddelde is 100)**

- 50 – 75
- 75 – 100
- 100 – 125
- > 125

Platteland in Bulgarije

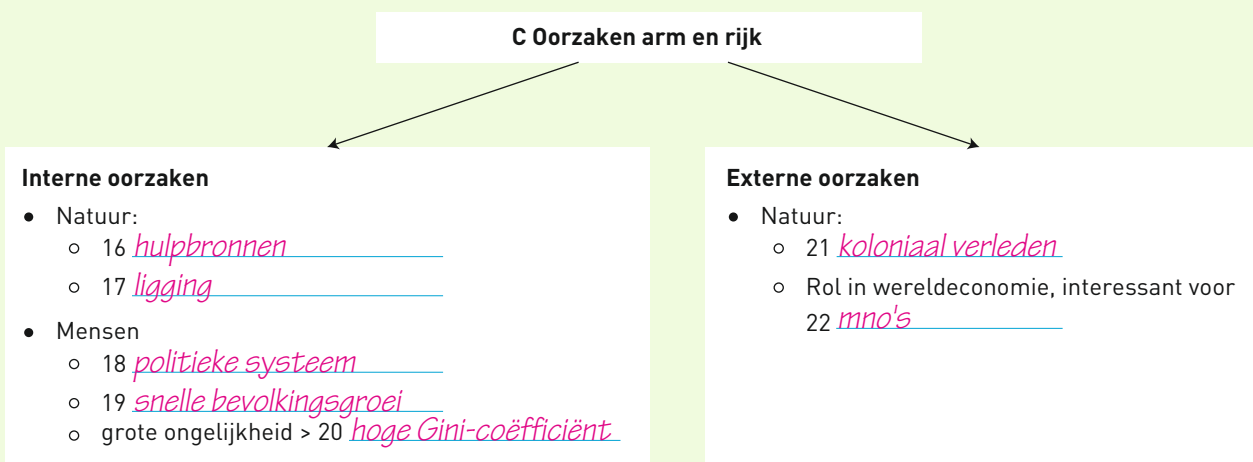
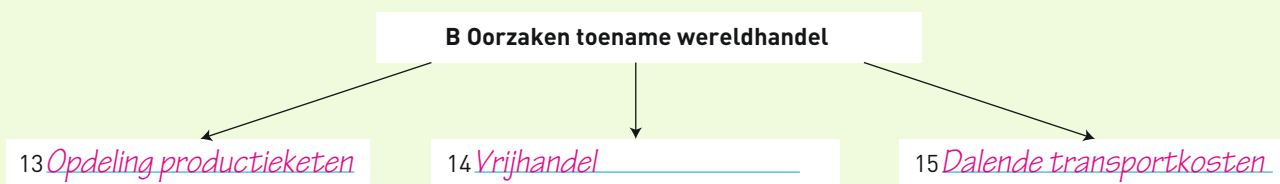
FIGUUR 23

Wereldeconomie

1 Samenvattingsopdracht Wereld

Lees de samenvatting van paragraaf 1.1 tot en met 1.3. Zet de begrippen op de juiste plek in het schema. Kies uit: *dalende transportkosten* – *drie handelsblokken* – *exploitatiekoloniën* – *globalisering* – *handeloorlog* – *handelsposten* – *hoge Gini-*

coëfficiënt – *hulpbronnen* – *industriële kolonialisme* – *koloniaal verleden* – *Koude Oorlog* – *ligging* – *multipolaire economie* – *mno's* – *opdeling productieketen* – *opkomst BRICS* – *politieke systeem* – *snelle bevolkingsgroei* – *vestigingskoloniën* – *vrijhandel* – *vrijmarkteconomie* – *WTO*.

2 Samenvattingsopdracht Europa en Nederland

Lees de samenvatting van paragraaf 1.4 en 1.5. Hieronder staan vijf omschrijvingen of begrippen.

a Noteer uit de samenvatting van 1.4 en 1.5 het begrip dat ermee samenhangt.

- Overheid verhoogt de regionale welvaart.

Regionaal ontwikkelingsbeleid.

- De-industrialisatie en nu?

Herstructurering.

- Clustering van bedrijven

Agglomeratievoordeel.

- Hoge investeringskosten per product.

Kapitaalintensieve bedrijven.

- Hoogwaardige maakindustrie.

Brainport.

Bekijk figuur 24. Onderstaande uitspraken hebben vooral betrekking op een van de genummerde plekken 1 tot en met 10 in de figuur.

b Verbind de uitspraak met het juiste cijfer uit figuur 24.

Noteer de combinaties.

A arbeidsmigratie

B brainport

C De regio van de hoofdstad kent meestal meer welvaart.

D de-industrialisatie dreigt

E Gebied profiteert optimaal van agglomeratievoordeel.

F herstructurering geslaagd

G Kapitaalintensieve bedrijven vind je vooral hier.

H Lage loonkosten zijn hier de belangrijkste vestigingsplaatsfactor.

I Regionaal ontwikkelingsbeleid had hier weinig succes.

J verplaatsing arbeidsintensieve bedrijven

A5, B3, C4, D1, E6, F8, G10, H9, I2, J7.

Koopkracht Europese landen

FIGUUR 24

